

וסיום הענין בשני מאמרים, האחד על הפורש מד"ת על פי הפסוק ביחזקאל (ג' יוסף) מהאש יצאו, והוא בנגלה וכפשוטו, על המחליף אש של ד"ת המשמרת מתאוה, לילך אחר לבו בשטות של תאוה, ואז נשרף באש של הגיהנם, שהכל יורדין שם על עסקי-הנב (תאוה), אמנם המאמר השני ממשלי שלמה בן דוד, הוא על הפורש עצמו מד"ת, היינו את עצם שרש, והוא ע"י פגם המוחין ותועיה מדרך השכל, דהיינו שטות של גאוה (הגם שבמעטה החיצוני, הוא עדיין מתוקן), והוא חמור יותר, כי בקהל רפאים ינות שם לדור דורים, כי לא ידע' כי רפאים שם, וסובר ע"ע שהוא צדיק גמור. כנלע"ד בדרך קצרה, ועיין מהרש"א באריכות.

פרפראות לחכמה

(ע"ב) 'אמר אביי: ר"א ורשב"ג ור' מאיר ורבי נתן וסומכוס ונחום המדי, כולו סבירא להו...' — הנה זו דרכו של אביי בהרבה מאד מקומות, להעמיד רשימת חכמים שהולכים

בשיטה אחת; —

(ולא מצאנו לחכם אחר, בתלמוד בבלי, שעשה כן בכל כך הרבה מקומות, כאביי, מלבד ר' יוחנן שמצאנוהו במספר מקומות שהיה אומר על שני תנאים (בדר"ס): 'אמרו דבר אחד', וכמפורט להלן.

ומדויק הדבר בלשון רשב"ם 'ובכל מקום שאמר אביי אמרו דבר אחד...').

והנה ציון המקומות שהעמיד אביי ב'שיטה', אם בלשון 'כולו סבירא להו...'. אם ב'אמרו דבר אחד':

שבת כו; שם כז; שם סה. שם קכח. פסחים לב: סוכה ז. חגיגה ו. קדושין מח: שם סב: ב"ק נט. (פעמים. ועע"ש סט.);

שם צג: ב"מ קית: כאן, להלן קסה. סנהדרין סד. זבחים מז. (17 פעם, מלבד במקבילות).

והנה ציון המקומות שאמר ר' יוחנן 'אמרו דבר אחד' (ביחס לשני חכמים, מלבד פעם אחת — לשלשה): שבת

צד. פסחים פב: יבמות נא: כתובות ל: ב"ק סט. ב"מ מז: זבחים יא. מנחות נו: חולין נח: שם עה. שם קכד: בכורות כב. ופעם

אחת שאמר 'כולו סבירא להו' על כמה תנאים — בסנהדרין ד. (13 פעם). וע"ע אור הישר — זבחים יא:

וכן מצינו לרבותיו של אביי לשון זו — 'אמרו דבר אחד' (ביחס לשני חכמים בלבד); רב יוסף — שבת

עז. ורבה — עירובין פו סוכה לו. נדרים עג: מנחות סג:—סד.

וכן מצינו פעם אחת בדברי רב (סוטה ל); ר' פדת — יומא סא: ר' הושעיא — כריתות יד: ורבא — יבמות לו:

דף עט

'ונשים עד נפח' — עד שתבא אש שאינה צריכה ניפוח' — 'דבקרא כתיב 'ונשים עד נפח אשר' ונקוד על רי"ש ד'אשר' ודרשינן כאילו כתיב אש. (מהגר"א נבנצל שליט"א)

'כל הפורש מדברי תורה — אש אוכלתו... כל הפורש עצמו מדברי תורה — נופל בגיהנם, שנאמר: 'אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח', ואין 'רפאים' אלא גיהנם...' — הפורש מדרך השכל שבתורה נופל ברפיון, ורפיון זה מביאו לידי העדר-מציאות מחלט, שכן זוהי מהותו של הגיהנום.

השכל נותן מציאות לאדם, הוא חזק ותקיף בדרכו. מיד עם הפסקת עבודת השכל נהיה האדם רפה-אונים, ומסופק בעניניו, ללא הכרעה וללא מטרה, ואין לו עוד מציאות רוחנית. או, עוד יותר

גרוע, האדם נהיה חזק ותקיף בחיים ללא-שכל, ורצונות ודמיונות מוליכים אותו שובב בדרך לבו. על בחינה זו שבתורה אמרו: 'כל הפורש עצמו מד"ת...' — כי השכל הוא בידינו, לחזקו, ולהשתמש בכח המחשבה תמיד. לא כן בחינת האש שבתורה שהיא פועל-יוצא מבחינת השכל, לכן בה אמרו רק 'הפורש מד"ת' — אש אוכלתו'. הפורש מבחינת 'אש' שבתורה — אש אוכלתו, מאש התורה הוא יוצא שהיא אש-קודש המקדשת ואינה אוכלת, ובמקומה באה אש אחרת, האוכלת והורסת עד היסוד: גם תאוות ויצרים הנם 'אש', כחות רוחניים עצומים, אולם בהיותם שולטים על האדם ללא זכות וללא תורה — על זה אמרו: '... לא זכו — אש אוכלתן' (סוטה יז.). (מתוך 'עלי שור' ח"א עמ' ריח.

עוד על שינוי הלשון 'פורש עצמו' ע' מהרש"א. ובהגהות 'מראה כהן' הגיה (עפ"י הגירסא בילקוט וע"י) 'מרפה עצמו'. וע"ע לעיל).

'אבל הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים... מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכו, דברי ר' יהודה' — רשב"ם ותוס' כתבו, שאין קנין 'חצר' בהקדש, שלא מצאנו לו 'יד', וחצר משום 'יד' אתרבאי. (וכן הביא ה'מגן אברהם' — קנ"ד, כג — מה'אגודה', לענין מציאה בבית הכנסת), ואולם הרמב"ן כתב, שגם אם חצר קונה להקדש, אין מעילה בזכיותה. וכן כתב הרי"ד.

וב'קצות החשן' (ר, א) האריך בענין זה, אם יש קנין 'חצר' להקדש. וכתב להוכיח כמה הוכחות שאין 'חצר' להקדש. ובאר (עפ"י הראשונים), שאע"פ שחצר מועילה גם מטעם 'שליחות', והרי יש שליחות להקדש, מ"מ כל שאין שייך כלל שיועיל הקנין מטעם 'יד', שוב לא מועיל מטעם 'שליחות'. (ועוד כתבו אחרונים, דאף לפי הצד ש'משום שליחות', הוכיח בעצמה מועילה כ'יד', אלא שמדין 'שליחות' למדנו ששייך שהחצר תקנה עבור בעליה — ע' במובא בב"מ י: מ'דבר אברהם', וכן משו משמיה דהגר"ח מבריסק. ולכן בהקדש שאין לו 'יד' לא שייך בו 'חצר'. ועוד האריכו האחרונים בדין שליחות להקדש בהקשר לקנין 'חצר' — ע' תו"ט — מעילה ג, ו; רעק"א — או"ח קנ"ד; שו"ת חתם סופר או"ח מד; נתיב"מ — פתיחה לסי' ר; או"ש תרומות ד, ב; מרחשת ח"ב מ; רש"ש ו'גליוני הש"ס' ו'ברכת אברהם' כאן).

ועוד צידד שם, שכל זה רק בחצר השייכת להקדש, אבל הדיוט המזכה להקדש ע"י חצרו — מועיל. (והוכיח זאת מנדרים לד: וע"ע בשטמ"ק ב"מ י; נתיב"מ — ר). אלא שחילק בזה בין קדשי מזבח לקדשי בדק-הבית, ע"ש. (וע' בזה בקוב"ש כאן).

ועוד באר שם בסברת האומרים שאפילו אם חל ההקדש, אין בו מעילה — שאין דין מעילה אלא בקדושת פה של האדם ולא בקדושה הבאה מאליה. (וכן מפורש בתורי"ד ובר"ן כאן, 'דמעילה — קדושת פה כתיבא'. וע"ע ברשב"א ובריטב"א). וגדולה מזו מצאנו, שנחלקו תנאים (בזבחים מה) בקדשי עכו"ם, האם יש בהם מעילה, הרי שאע"פ שהם שייכים להקדש, כל שלא הוקדש ע"י אדם (מישראל, למ"ד) — אין בו מעילה.

ובחידושי הנצי"ב הוסיף, שכמו כן אין מקריבים על גבי המזבח אלא מה שהוקדש בפיו, ואפילו כאשר ההקדש חל במחשבת הלב בלבד לא די, וכן בכור הקדוש מרחם או שעיר יוהכ"פ שמתקדש בהטלת גורל, אעפ"כ מצוה להקדישם בפה דוקא, ע"ש.

(וע' בקהלות יעקב (נדרים סי' מת, ב) שדן בדין מעילה בכור הקדוש מאליו, לשיטת הקצות, שקשה מאד לחדש שלא יהא בו מעילה אלא בהוקדש בפיו (שהרי מצוה להקדישו), וצידד שכיון שאינו קדוש אלא בהמת ישראל, ואפילו שותפות גוי פוטר מבכורה, נחשבת קדושתו מכה ישראל. ועוד כתב שיש מקום לפרש דברי הרמב"ן דלא כהקצות, שאין הדבר תלוי בקדושת פה דוקא, אלא שכוונתו לחלק בין דברים שהם קנין ההקדש גרידא, ואין בהם שום קדושה,

שבהם אין דין מעילה, ובין דברים הקדושים. ובכור, אעפ"י שאינו קדוש קדושת-פה, יש בו מעילה כי הרי קדוש הוא מ"מ).

וע"ע: זכר יצחק — ח"א נ,א; עונג יום טוב — לו; אור שמח — מעילה ה; תורת זרעים — תרומות ט,ד. קהלות יעקב — ב"ב לו; קדושין סס"י לא; מעילה ה; תורת זרעים — תרומות ט,ד.

(וע"ע ב'שערי ישר' (ג, כג ד"ה אמנם לכאורה). ושם נקט ש'מוכח בהדיא' מהתוס' (בד"ה אבל), שהמקדיש אילן ואח"כ הצמיח פירות, למאן דאמר 'אין מעילה בגידולין', אינם קדושים כל עיקר, שהרי לשיטתם כל שהוא קנוי לרשות הקדש יש בו מעילה, וכיון שסבר 'אין מועלין' ממילא צ"ל דלא קדשי. וכן הוכיח בספר 'מנחת ברוך' (ל).

אבל בקובץ שעורים ובחדושי ר' מאיר שמחה וב'אמת ליעקב' נקטו (מצד הסברא) בפשטות להפך, שאע"פ שאין מעילה בגידולין, כיון שצמחו מהאילן, ודאי הם של הקדש, שבעלות ההקדש אינה גרועה מבעלות הדיוט, שכל הצומח הרי הוא שלו ממילא (ואין צורך לקנין 'חצר' לכך). וע"ע ב'ברכת אברהם'.

תנו רבנן: הקדישן ואת"כ נתמלאו... רבי אליעזר ברבי שמעון אומר: אף מועלין במה שבתוכן... ואלא הא דתניא: הקדישן מלאין מועלין בהן ובמה שבתוכן ורבי אלעזר ברבי שמעון מחליף' — 'מחליף' מתייחס לשתי הבבות גם יחד, שראבר"ש מחליף את שני הדינים זה בזה, שברישא דעתו שמועלין במה שבתוכן, ובסיפא אין מועלין.

ויש אומרים שבאמת לשון הברייתא היתה רק 'וראבר"ש מחליף' בהתייחס על שתי הבבות, אלא כאשר הביא התלמוד הבבא הראשונה, לא היה יכול לנקוט לשון הברייתא, שלא שייך לומר 'מחליף' על בבא אחת, ונקט כפי הענין, 'כי כן דרך התלמוד, לקצר ולהאריך ולשנות בלשון כפי הצורך. וכן עיקר'. (ריטב"א)

(ע"ב) 'מתני' יחידאה היא, דתניא...' — קצת נראה דרצה לומר שלשון המשנה כמשמעו הפשוט, שמתייחס אל מימיו העומדים עתה בתוכו, מתאים רק לדעת ר' נתן, ובאמת נקט רבי לשונו במשנה אף דאין הלכה כמותו, משום דלשון זה מתפרש שפיר גם על מים העתידין לבוא (מרשותו) לבור, שאינו יכול לכלאן מעתה. וכמו שפירש רשב"ם במשנה 'מכר יונים' — שבתוכו ושבאין לתוכו' (והיינו דרך שובכו שלו, דאל"כ פשיטא), וכן אשפה וזבלה שייך גם בזבל עומד וגם בעתיד להתמלא באופן טבעי מבהמותיו של המוכר, (וכמו במשנה דמעילה המובאת לעיל ע"א מדובר על אשפה הן מלאה הן ריקנית וק"ל). וכן כוורת דבורים.

(וכן דרך המשנה לנקוט הלשון הכוללת והמתפרשת לכמה אנפי, שבוה שתי האפשרויות כלולות בה, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ולמסור הדבר לאמוראים לשאת ולתת ולהכריע להלכה למעשה, יותר מאשר לנקוט לשון מצמצמת גם אם היא יותר מכוונת להלכה למעשה, דאף שהלכה כסתם משנה, מ"מ המשנה אינה 'ספר הלכה' אלא תמצית תורה שבע"פ, ואכמ"ל יותר). (בדרך טובים)

דף פ

'הלוקח פירות שובך... פירות כוורת...' — כיון שהאמהות שם, הרי זה כמוכר 'דקל לפירותיו'

דף עח

קלד. המוכר את החמור — מה נכלל במכירתו?

לת"ק (והלכה כמותו) — לא מכר את כליו. ולנחום המדי — מכר כליו. ור' יהודה חילק בדבר; אם אמר 'חמורך זה' — קנה כלים שעליו, ואם אמר 'חמורך הוא' (כשואל ואומר, אם הוא חמורך — מכרה לי) — לא קנאם. והעמיד עולא את המחלוקת בכלי משא (שק, דיסקיא וכד'), אבל בכלי רכיבה (אוכף, מרדעת וכו') — דברי הכל מכורין.

ונסתפקו בגמרא, ולא פשוט, אם הגידון המדובר הוא דוקא כשהכלים נמצאים על החמור בשעת המכירה, אבל אם אינם עליו — לכל הדעות לא קנה (ונחלקו ראשונים אם אפילו בכלי רכיבה הדין כן), או שמא מחלוקת התנאים כשאינן עליו, אבל בעודתן עליו — לכו"ע קנה. (וכן ניתן להסתפק שמא בין בוז בין בוז מחלוקת. תוס'). (להלכה, כיון שנשאר הדבר בספק — המע"ה, ואינו מכור. וי"א שמועילה תפישת הקונה. ואולם כלי רכיבה — קנה — י"א בשעורן עליו וי"א אף בשאינם עליו).

גם אם אמר 'חמור וכליו', לא מכר כלי משא לדעת חכמים, אלא אם אמר 'היא וכל מה שעליה' (או 'שראוי להיות עליה').

כשאמר 'חמור מניקה' — מכר גם את הסיח. (ואם אין סיח, נראה דלא הוי מקח טעות. חו"ב).

דף עט

קלה. א. הקדיש בור או שובך ריקנים, ואח"כ נתמלא הבור במים והשובך ביונים — האם יש דין מעילה במים וביונים?

ב. הקדיש אילן או שדה — והצמיחו פירות — האם יש מעילה בפירות?

ג. הקדיש בור או שובך, והיו מלאים באותה שעה — האם המים והיונים כלולים בהקדש?

א. לדעת ר' יהודה ור' יוסי (כדברי רבי) ות"ק דרשב"א — אין מעילה במה שבתוכם (וכ"פ הרמב"ם — מעילה הו, ו), לפי שאין אדם מקנה דשלב"ע, ולא חל הקדשו על העתיד לבוא, (ואין קנין 'חצר' להקדש, או עכ"פ אין מעילה בדבר שלא הוקדש בפה אלא נרכש להקדש ע"י 'חצר'. ע' בראשונים). וראבר"ש סובר שמועלין, לפי שסובר כר"מ שאדם מקנה, או מקדיש, דשלב"ע. ואולם העמידו דבריו רק באופן ש'עבידי דאתו' המים לבור והיונים לשובך. (ולר"י, צריך שיהיו עשויים לבוא לרשותו, שיזכה בהם, ורק באופן זה שייך להקדישם עתה).

ב. נחלקו ר' יהודה ור' יוסי האם יש מעילה בגידולי הקדש אם לא, והלכה כר' יוסי שיש מעילה בגידולין. (כן הורה רבי, וכן רבה. ערשב"ם; רמב"ם שם).

ג. לפי סתם משנתנו, שהמוכר בור — מכר מימיו, כל שכן בהקדש. וזוהי דעת ר' נתן בברייתא. ואולם לדעת ת"ק דר' נתן שלא מכר את מימיו, לפי דעת ראבר"ש המשוה דין הקדש לדין הדיוט לענין 'עין רעה' — לא חל ההקדש על המים והיונים. (נחלקו הראשונים אם הלכה כסתם משנתנו, או כיון שהעמדנוה כ'חידאה', אין הלכה כן. וכן נחלקו אם ר' נתן נחלק רק על בור או גם על שובך. וע"ע שו"ת רדב"ז ח"ה אלה תקנו).

דף פ

קלו. מה דין הדבש לענין קבלת טומאה, כאשר הוא בכורתו וכאשר זב ממנה?